

Krajka dříve a dnes

Bakalářská práce

Studijní program: B3107 – Textil
Studijní obor: 3107R006 – Textilní a oděvní návrhářství
Autor práce: **Veronika Vinšová**
Vedoucí práce: Mgr. Oldřich Palata

Technická univerzita v Liberci

Fakulta textilní

Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika Vinšová**

Osobní číslo: **T15000285**

Studijní program: **B3107 Textil**

Studijní obor: **Textilní a oděvní návrhářství**

Název tématu: **Krajka dříve a dnes**

Zadávací katedra: **Katedra designu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Seznamte se s historií krajky a její současností. Zaměřte se na to, co krajka je, na co se používá, jak se rozděluje.
2. Uveďte rozdíly mezi krajkou v historii a použitím v dnešní době. Zaměřte se na české krajkářství, také na nynější krajkářskou tvorbu.
3. Navrhněte a vytvořte vlastní druhy krajek a použijte je jako aplikaci na oděv.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: **25**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

VONDRUŠKOVÁ, Alena a PROŠKOVÁ Iva. Krajčářství. 2004. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0670-9

DOMANJOVÁ, Ivana. Paličkování. 2010. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3229-9

HOŘÁKOVÁ, Hana. Frivolitková krajka. 2004. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0217-3

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Oldřich Palata**
Katedra designu

Datum zadání bakalářské práce: **5. října 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **4. května 2018**

Ing. Jana Drašarová, Ph.D.
děkanka

Ing. Renata Štorová, CSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 28. března 2018

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 4. 5. 2018

Podpis:

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu práce panu magistru Oldřichu Palatovi za možnost psát práci pod jeho odborným vedením, za trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval. Také děkuji paní Daně Breuerové za umožnění studia v Severočeském muzeu v Liberci, akademické malířce Emilii Frydecké za výtvarné konzultace praktické části bakalářské práce a inženýrce Renatě Štorové za možnost průběžné konzultace. V neposlední řadě bych také chtěla poděkovat rodině a příteli za velkou trpělivost a podporu a Marii Škodové za pomoc s praktickou částí bakalářské práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá historií krajky. Jak se krajka vyvíjela po mnoho let až do dnešní podoby. V rámci bakalářské práce byly některé krajky ručně připravovány a zakomponovány do oděvu. Použitými krajkami jsou háčkováná, frivolitková, paličkovaná a drhaná. První část se týká definice krajky, historie krajky a jejího historického použití. Další část rozděluje krajkou podle různých vlastností a podle použití. Následující část je zaměřena na porovnání historického použití a použití v dnešní době, také se věnuje českým krajkám, zejména krajkám z oblasti Vamberka. V poslední části je rozebrána praktická část bakalářské práce. Účelem bylo vytvořit několik krajek a použít je jako aplikaci na oděv nebo jako součást oděvu. V této práci je zdůrazněn rozdíl mezi historickým použitím krajky a použitím v dnešní době.

Klíčová slova

Krajka, historie krajky, paličkování, vzorníky

Annotation

This bachelor work deals with the history of lace. How lace has been developing for many years to the present look. As a part of the bachelor thesis, the laces was prepared handmade. The laces is crocheted, frivolit, bobbin and macram lace. The first part explains what lace is, what is its definition, the history of lace and its earlier use. The second part divides the lace according to different properties and according to different uses. The study focuses on the historical use of lace and today's use. The third is dedicated to Czech laces, especially laces from the museum in Vamberk. In the last part of this study we present handmade work. The purpose of the practical part was to create a lace and use it as part of the garment. In this work is pointed out the difference between the historical use of lace and today's use.

Keywords

Lace, history of lace, bobbin lace, samplers

Obsah

Úvod.....	8
1 Co všechno je krajka?.....	9
1.1 Historický vývoj krajky.....	9
1.1.1 Tištěné vzorníky.....	10
1.1.2 Zákony přepychu.....	10
1.2 Vlastnosti a použití krajky	10
1.3 Vymezení oblastí výroby krajky	11
1.4 Druhy krajek dle způsobu výroby	14
1.4.1 Ručně vyráběné krajky.....	14
1.4.2 Strojově vyráběná krajka	18
2 České krajkářství	20
2.1 Historie české krajky	20
2.2 Česká krajkářská škola.....	21
2.3 Osobnosti moderní české krajky	22
2.4 Krajkářství na Vamberecku.....	28
3 Význam krajky	31
3.1 Historické použití	31
3.2 Moderní pojetí krajky.....	39
4 Má tvorba.....	44
4.1 Inspirace	44
4.2 Výběr techniky	46
4.3 Zkouška materiálu a barevné spektrum.....	48
4.4 Kompletace a prezentace hotových krajek.....	50
Závěr	55
Použité zdroje.....	56

Úvod

Téma krajky jsem si vybrala zejména proto, že už od dětství oceňuji veškerou ruční práci. Rodina mě od dětství vedla k tomu, abych si vážila nejen své ruční práce, ale veškeré tvorby, která projde lidem pod rukami. Jak řekl již František z Assisi, že kdo pracuje rukama, je dělník. Kdo pracuje rukama a hlavou, je řemeslník. Kdo pracuje rukama, hlavou a srdcem, je umělec. S těmito větami naprosto souhlasím, všichni šikovní lidé se vkusem jsou pro mě umělci a Čechy jsou jednou z kolébek rukodělných umělců.

Pro mě je hlavním českým klenotem krajka. To je přece něco krásného. V historii byla krajka doménou bohatých a vznešených lidí, poukazovali tím na svůj urozený původ a movitost. Různými druhy krajek se dokonce vyjadřovalo i postavení ve společnosti. V nynější době se od krajky spíše ustupuje, což mi přijde škoda. Hlavním důvodem je hlavně cena za ručně vyráběnou krajku, ale lidé by si měli uvědomit, kolik času trvá krajku vyrobit. Je to dlouhý způsob výroby založený na preciznosti. Krajku můžeme vidět jako aplikaci na oděvu, doplněk ve vlasech, jako součást spodního prádla, ale i svatebních šatů.

Mouj bakalářskou prací bych Vás chtěla provést historií krajky, postupným vývojem výroby a dnešním moderním použitím. Součástí práce budou i mnou vyrobené 4 různé druhy krajek. Některé krajky použiju jako aplikaci na oděv a v některých případech i jako součást oděvu. Touto prací bych chtěla krajku vrátit jako moderní součást oděvu a poukázat na to, jak je výroba krajky nádhernou relaxační činností. Podle mě je u krajky velkou výhodou její variabilita, tedy že krajku můžeme upravovat dle moderních módních hitů, což je její ohromná výhoda v dnešní uspěchané době.

1 Co všechno je krajka?

„Ve městě Bruggy žila krásná dívka jménem Serena. Milovala mladíka jménem Arnout, ale nemohla si ho vzít za muže, protože musela stále sedět u kolovrátku a příst, aby uživila své 4 sestry a 4 bratry. Byla smutná a nešťastná. Až jednou se při procházce posadila pod strom, zasnula se a usnula. I strom zesmutněl a uronil stříbrné nitě, které na její zástěrce vytvořily překrásný vzor. Serena doma ustříhla nit z kolovrátku a upaličkovala krajku s tímto vzorem. Krajka byla tak zvláštní a krásná, že ji hned koupil bohatý kupec. A tak Serena paličkovala další a další krajky s tímto vzorem, který jí napověděl sen, spánek a strom. Mnoho lidí pak její krajky kupovalo a Serena zbohatla. Vzala si Arnouta za muže a žili spolu šťastně až do smrti.“ Tímto příběhem začíná kniha o krajkářství od Aleny Vondruškové a Ivy Proškové. Jde o krásnou pověst o vzniku krajky, kterou si lidé po staletí vyprávěli.

Odborná definice krajky je, že je to plošná ozdobná textilie tvořená z nití. Tvoří ornamenty nebo kresby [1]. Krajku můžeme v dnešní době zhotovovat ručně nebo strojově na speciálních strojích [2].

1.1 Historický vývoj krajky

Historický rozvoj krajky máme možnost posuzovat z dochovaných pramenů, hlavně z obrazů. Což není ideální k důkladnému prozkoumání výrobní techniky, ale hodně nám to může napovědět o způsobu použití krajky v oděvu. Ovšem krajka jako vyhraněný druh textilie se v Evropě objevuje až v průběhu 16. století a to v Itálii, kde vznikají první vzorníky, díky nimž se krajkářství šířilo do dalších částí Evropy. Zároveň s rozvojem krajkářské tvorby se vytvářela i centra, která udávala směr následného vývoje. Podle charakteru vzoru vznikají různé druhy kraje, které nesou názvy významných krajkářských center – pojmem se stává krajka benátská, bruselská, valencienská, flanderská, mechelenská, atd.

Ve Francii v době za vlády Ludvíka XIV. měla ručně vyráběná krajka veliký úspěch, tudíž není překvapením, že první manufaktura na výrobu krajky vznikla právě ve Francii. Avšak za původní kolébku krajky je považována Itálie, z níž se krajka později rozšířila do celé Evropy. Důkazem o rychlém rozšíření italské krajky do Evropy je to, že v Benátkách vznikl první krajkářský vzorník „Esemplario dei lavori“, který byl vytvořen již v roce 1530 [3].

1.1.1 Tištěné vzorníky

Itálie se nazývala kolébkou krajky nejen z hlediska techniky, ale i rozmanitostí různých vzorů. Velkou zásluhou na rychlém šíření vzorů krajek měly tištěné vzorníky. Jeden z prvních vzorníků vyšel v Benátkách již v roce 1530 pod názvem „esemplario dei lavori“ od Nicola d’Aristotela. Kolem roku 1557 byla opět v Benátkách vydána kniha se vzorníkem paličkovaných krajek, pro povzbuzení zájmu nazvaná „Le Pompe.“ Autor objasňuje, že tyto krajky „jsou nejen krásné, ale také užitečné a potřebné“ [3]. Další datovaný vzorník z této doby byl vydán v italském městě Cologne. Vzory vycházejí ze středověkých a arabských arabesek a písmen.

V benátském archívu existuje dokonce dokument datovaný rokem 1476, který výslovně popisuje výrobu krajky pomocí paliček.

1.1.2 Zákony přepychu

Ve Francké říši byl první edikt vydán již roku 608. Ten zakazoval nosit honosné šaty, neboť sám král Karel Martel se oblékal prostě. Také pozdější francouzští králové Filip II. August a Ludvík VIII. se snažili s ediktem omezit přepych, který rostl díky rozvoji řemesel. Král Ludvík XI. nařídil, aby neurození lidé nepoužívali zlaté nádoby a zlatníci si museli vždy vyžádat od panovníka povolení, když dostali od někoho zakázku.

Zákazy se vydávaly i v Benátkách. Roku 1299 vyšlo nařízení, že lidé nesmí nosit doplňky dražší, než je 5 stříbrňáků. Později panovníci zakázali ženám nosit šperky nad určitý limit a dětem do 12 let bylo zakázáno nosit drahé kovy a perly.

Podobné zákony se vydávaly i po celý středověk, ale pravdou je, že to byla spíš jen ochrana šlechty, protože se pravděpodobně cítili poníženi, když neurození mohli chodit stejně oblékáni jako šlechta. Například za vlády Ludvíka XIV. bylo vydáno nejméně 12 ediktů přímo určených proti nošení krajek. Touha po krásných šatech však byla tak silná, že není překvapením, že ve Francii byla založena Královská krajkářská manufaktura [1].

1.2 Vlastnosti a použití krajky

Krajka se v různých oblastech používala rozdílným způsobem, a proto ji lidé vyráběli tak, aby měla rozdílné vlastnosti. Krajka byla ve všech historických dobách vyhrazena pro slavnostní chvíle a reprezentační účely. A to jak v odívání, tak i v bytové

kultuře. V určitých obdobích se stala nezbytnou součástí dvorského i měšťanského oděvu, stejně jako lidového kroje, nejen ženského, ale i mužského. Postupně se objevila prakticky na všech částech oděvu. Tvořila našasená okruží nebo měkké límce, lemovala rukávy jako úzké proužky nebo rozměrné manžety. Objevovала se na živůtcích i sukních, na prádle či kapesnicích. V barokní módě zdobila i pánské punčochy a střevíce. Z krajky se vyráběly drahé křtící soupravy pro děti nebo svatební šaty pro nevěsty. Vzácné rozměrné krajky sloužily jako královské nebo svatební dary [2].

1.3 Vymezení oblastí výroby krajky

Jak již bylo řečeno, krajkářství pravděpodobně vzniklo na území Itálie, ale různé obměny krajky byly známy skoro po celém světě. Důkazem jsou například různé vykopávky, např. kostěné paličky z 2. poloviny 4. století nalezené na Kypru (viz obrázek č.1). Odlišné krajky můžeme nalézt na území Flander, Anglie, Malty a např. i na území Ruska. V různých místech měla oblibu jiná krajka, různé provedení a různá výroba krajky. Podle území byla velká rozdílnost motivů a také se odlišovalo použití krajky. Každé území je identické různými druhy komponentů, např. tvarem paliček, háčků, herdule anebo dokonce použitím různých druhů materiálů.

Obrázek č. 1 Kostěné paličky z 2. poloviny 4. století n. l.
nalezené na Kypru při vykopávkách římského města Kourion [4]

V Itálii krajku často používali na ozdobení šatu církevních hodnostářů na slavnostní příležitosti. Na francouzském dvoře byla krajka používána jako součást každodenního oděvu, u mužů například jako vázanka, u dam jako ozdoba sukni a korzetů. Ve Španělsku se krajka rozšířila i do nižších vrstev společnosti a po vpádu Arabů do Evropy byla krajka hojně zdobena orientálními prvky. Ale roku 1537 byl vydán zákaz nošení zdobeného oblečení, aplikací ze zlata, stříbra, brokátu a krajek, z tohoto důvodu se krajka neuchytila ve španělských koloniích v různých

částech světa. Podobně jak tomu bylo na dvoře Ludvíka XIV., taktéž tento zákaz honosnosti dvořané nedodržovali.

Obrázek č. 2 Výroba krajky na herduli ve Španělsku [3]

Další krajkářskou velmoc můžeme nalézt nedaleko od Španělska a to v Portugalsku. To bylo do roku 1640 pod nadvládou Španělska. Právě kvůli tomu, že spolu země těsně sousedí, jsou tyto dva druhy krajek skoro nerozeznatelné.

Již zmiňovaná Francie byla jedním z nejdůležitějších podporovatelů krajkářství a francouzští krajkáři se původně inspirovali v italských Benátkách. Právě benátské vzory byly ve Francii nejpopulárnějšími, ale koncem 16. století se ve Francii začala vyrábět tzv. francouzská krajka, která byla velmi podobná právě krajce benátské (viz obrázek č. 3).

Obrázek č.3 část benátské krajky [5]

V Anglii se krajka rozšířila díky Kateřině Aragonské, manželce Jindřicha VIII. Kateřina pocházela ze Španělska, ráda se ve volném čase zabývala výrobou krajky. Když byla vypuzena z anglického dvora, učila venkovanky na hrabství Bedfordshire novým technikám výroby krajky. Dokonce je podle ní pojmenovaný i paličkovaný vzor, tzv. „vzor královny Kateřiny.“

V 16. a 17. století přechaly před rekatolizací krajkářské rodiny z Flander a Francie. Některé z nich zamířily do severního Německa, tedy na území ovládané protestanty. Rekatolizace a stěhování krajkářských rodin byl důvod, proč na území Flander a Francie bylo krajkářství mezi 16. a 17. stoletím skoro bezvýznamné. Také do Berlína se koncem 17. století uchýlilo několik rodin z Francie poté, co král Ludvík XIV. zrušil edikt nantský, vydaný 13. dubna 1598, v němž francouzský král Jindřich IV. zaručoval francouzským protestantům (hugenotům) do jisté míry stejná práva, jakých požívali katolíci.

Od 16. století se krajky do Německa převážně dovážely. V 17. a 18. století se krajka na severu Německa stala typickou součástí oděvu zámožných protestantů, protože krajky byly jedinou ozdobou, kterou protestantské prostředí tolerovalo. Většina německé krajkářské produkce z 18. a 19. století neobsahovala originální vzory, ale napodobovala vzory cizí. Větší rozsah si udržela jen saská krajka (tedy v německém podhůří Krušných hor na saské straně). Prodávala se v Německu a také se vyvážela do Ameriky, kde krajky odebírali především Němci, kteří se vystěhovali za oceán.

Na území Ruska byla krajka vyráběna spíše jako lidová tvorba v pravoslavných kláštorech. Ruští obyvatelé kladly důraz na provedení, vyráběly převážně krajky zlaté a stříbrné. Často se krajka i dovážela z Benátek a Flander, a to hlavně za vlády Karla Hrozného.

Na Slovensku se setkáváme s paličkovanými krajkami od 16. století. Nejprve byla krajka dovážena ze západní Evropy a pravděpodobně i ze severních Čech. Koncem 16. století se krajka začala v horních městech také paličkovat. Pravděpodobně tomu přispělo i velké stěhování podnikatelů a horníků z německých oblastí, ve značné míře právě z Krušných hor. Je jisté, že tito kolonisté přinesli znalost techniky paličkování na Slovensko. Také na Slovensku se v době úpadku krajkářství vláda pokusila o podporu domácí výroby. V roce 1882 byla v Kamenici zřízena státní krajkářská škola s pobočkami v dalších hornických městech. Významnou úlohu sehrály i spolky Izabella a Lipa, založené v Bratislavě a v Martině [1].

Česká výroba krajky je známá od 16. století, dokonce v tomto období v Čechách působili Italští umělci. I v Čechách byl vydán zákon, ve kterém se zakazovalo nošení krajek a zdobeného oděvu. Krušnohoří se stalo další významnou krajkářskou oblastí, a to z toho důvodu, že to byla velmi bohatá oblast, protože se zde těžilo stříbro. Další velmi významná byla oblast v okolí Jáchymova. Jáchymov se stal ve 2. polovině 16. století druhým nejlidnatějším městem. Po třicetileté válce se hlavní krajkářskou oblastí stal Vamberk, který je krajkářským střediskem dodnes.

1.4 Druhy krajek dle způsobu výroby

Krajku můžeme v dnešní době zhotovovat ručně nebo existují i speciální stroje, např. na pletenou krajku [3]. Česko je krajkářskou velmocí v obou případech.

1.4.1 Ručně vyráběné krajky

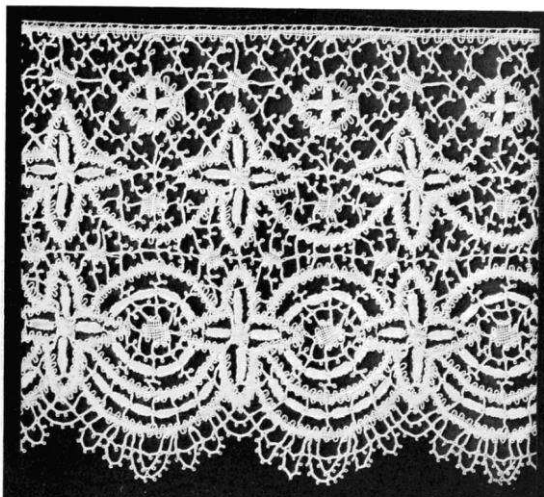
Šitá krajka se vyrábí na principu různých kombinací smyčkových stehů a za pomoci tzv. jedné nekonečné nitě. Potřebný vzor se vypichuje to voskovaného papíru, nejdříve se vytvoří kontury a poté se šitím vyplní vnitřní vzor. Tento druh krajky je nejstarší, byl znám již ve starověkém Řecku. Šitá krajka byla velmi populární hlavně v Itálii, později se rozšířila i do západní Evropy, hlavně pod názvem „benátská krajka“ a byla velmi populární i u církevních hodnostářů [3].

Obrázek č.4 Perle a šitá krajka, Anglie 18. století [1]

Paličkovaná krajka je zhotovována na principu křížení několika nití v různých směrech. K její výrobě je potřeba speciální polštář, stojan, paličky a špendlíky. Všechny tyto komponenty jsou odlišné podle země, kde je krajka zhotovována. Její výroba patří

mezi ty náročnější. Paličkovanou krajkou si lidé velmi oblíbili hlavně po zámořských plavbách, protože se Evropa poprvé setkávala s hedvábím. Lidé chtěli tvořit krajky jemnější, decentnější, ale z tohoto důvodu byla výroba náročnější, tudíž také dražší. Paličkování se rozšířilo hlavně na území Flander, synonymem pro paličkovanou krajkou byla krajka flanderská. Ze strategického území Flander se krajka rychle rozšířila do Anglie a Španělska.

Obrázek č. 5 Maltéžská krajka (19.století) [6]

Později se rozšířila po celé Evropě a každé území mělo svůj specifický způsob zdobení, např. Valencienské krajky (původně část Nizozemska), které jsou zdobené karafiáty, liliemi a růžemi. Na ostrově Malta krajkáři zdobili krajkou motivem klasu a maltéžským křížem (viz obrázek č. 5). Paličkování se rozšířilo i do Čech, např. do Vamberku [7].

Obrázek č. 6 Vamberecká paličkovaná krajka (19. století) [3]

O původu háčkované krajky se toho mnoho neví, ale například víme, že již v 17. století se začal používat háček na tvorbu krajky, a to v Německu [8]. Háčkovaná krajka se zhotovuje proplétáním oček z jedné nitě za pomoci háčku. Často

se používá jako vystupující aplikace na oděvu. Stala se populární například v Irsku, kde vznikl speciální druh háčkové krajky (viz obrázek č. 7). Jejím nejvýznamnějším rysem je spojování motivů háčkováním nebo šitím [9].

Obrázek č. 7 Irská krajka (19. století) [10]

Pletená krajka se vyrábí podobně jako krajka háčkováná, ale s tím rozdílem, že u krajky pletené použijeme dvě jehlice. Tato krajka má rub a líc a je paratelná [2].

Obrázek č. 8 Pletená krajka [11]

Drhaná krajka neboli „makramé“, je tvořena pomocí uzlíků. Na rozdíl od většiny krajk je výhodou, že k výrobě není potřeba nějakých speciálních nástrojů. Z tohoto důvodu, že se krajka vyrábí pouze za pomoci rukou, se tato krajka vyrábí z hrubší příze. Původ této krajky bychom museli hledat v arabských zemích a do Evropy se tato krajka dostala přes Španělsko právě po vpádu Arabů do Evropy. Drhanou krajkou lidé používali na krajích ručně tkaných koberců, kde odstávaly osnovní nitě. Později se drhání

rozšířilo i jako samostatná ruční technika výroby krajky, nyní se vyrábí i s korálky a kovovými komponenty [12].

Obrázek č. 9 Drhaná krajka [13]

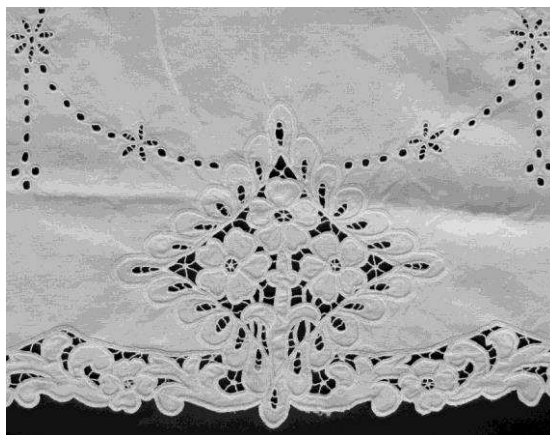
Frivolitková krajka je charakteristická velice zdobnými tvary, lze vyrobit pomocí člunku, speciální jehly nebo oboustranného frivolitkového háčku. Je to další vývojový stupeň drhané krajky, ale oproti drhané krajce je vzdušnější [14].

Obrázek č. 10 Frivolitková krajka zhotovená za pomoci člunku [15]

Vyšívaná neboli šitá krajka, je považována za nejstarší krajkářskou techniku a pravděpodobně je známá již z antiky [1]. Jak už vyplývá z názvu, je tvořena základními stehy. Dělíme ji na tylovou a vystřihovanou. Tylová krajka se zhotovuje

všíváním do tylového podkladu a vystříhovaná krajka je na první pohled rozeznatelná svými vystřiženými otvory, které se tvoří po vyšití ornamentů [16]. Velice známou šitou krajkou je tzv. retičela, která se vyráběla hlavně v Benátkách. Italské vyšívání krajk bylo ty nejocetovanější a nejpreciznější a odtud se dovážely na všechny evropské dvory.

Obrázek č. 11 Vyšívání krajka vystříhovaná [17]

1.4.2 Strojově vyráběná krajka

Rozvoj techniky, požadavky kupujících a stále početnější střední třída povzbuzovala vynálezce k vytvoření konstrukce různých strojů na výrobu krajk. V dnešní době je možné vyrobit krajk pomocí několika různých strojů a různými pracovními postupy (např. rašl, bobinet a paličkový stroj).

Bobinet (z angličtiny: „*paličková síť*“) je druh krajky vyrobený na bobinetovém stroji. Bobinetový stroj vynalezl Angličan Heathcoat na začátku 19. století. Heathcoat vycházel při svých pokusech z tylu vytvořeném koncem 18. století na osnovních strojích. Člunky s cívečkami byly vedeny v tzv. hřebenech, seřazených ve dvou řadách nad sebou. Jejich pohyb mezi osnovními nitěmi obstarávaly tyče, které je na jedné straně tlačily a na druhé táhly. Křížení a obtáčení osnovních nití se dosahovalo posunem člunků při každé obrátce stroje o jednu nit do strany (jedna řada doprava a druhá doleva). Po aplikaci Jacquardova systému se ve čtyřicátých letech 19. století vyráběly již tak precizní krajky, že je bylo velmi těžké rozeznat od ručních krajk. Jediným vodítkem je kontura ze silnější příze. Útkové nitě jsou pevné a pohyblivá osnova se kolem nich obtáčí [4].

Rašlové vzorovací zařízení je tak rozsáhlé, že se s jeho pomocí dají imitovat téměř všechny techniky ručně vyráběných krajk při vysokém výkonu stroje.

Krajkovina z rašlů se používá zejména na záclony, ubrusy, svrchní oděvy, prádlo a lemovky.

Vyšívané krajky se vyrábí na speciálních člunkových strojích. Vyšívací steh tvoří spojení jehelní a člunkové niti s podkladovou textilií. Základním znakem krajky jsou její otvory, díky kterým se pak krajka dále dělí na tylovou, vrtanou, leptanou a vystříhovanou.

Paličkovací stroj funguje na principu splétání, je zde spojeno několik paličkových drah. Paličky se buď pohybují po vlastní dráze, nebo mohou přecházet na pozici sousední paličky. Tak vzniká plošný výrobek z velkého počtu vzájemně seskávaných nití a různě tvarovaných otvorů.

Obrázek č. 12 vlevo paličkovací stroj v muzeu ve Vamberku, vpravo detail krajky z paličkovacího stroje

Galonový stávek je osnovní pletací stroj a napodobuje techniku háčkování. Zejména se používá k výrobě krajkových stuh. [2]

2 České krajkářství

Od 16. století bylo v Čechách známé krajkářství hlavně v oblasti Krušných hor a na Šumavě, později se začalo objevovat i v oblasti Orlických hor. Na vamberecku se rozšířila hlavně výroba tzv. „bruselské krajky.“ V polovině 19. století se domácí výrobou krajky zabývalo skoro 100 000 lidí. V roce 1834 se začala průmyslově vyrábět bobinetová krajka na strojích pašovaných z Anglie. Na začátku 21. století existoval asi jediný český výrobce krajek, a to v moravských Drnovicích, firma TOPAK, s. r. o., která existuje již 108 let [18].

2.1 Historie české krajky

Jak již bylo zmíněno, tak české krajkářství se rozvinulo v průběhu 16. století, kdy měly české země úzké kulturní kontakty se severní Itálií a s několika dalšími bohatými rody. Proto se tu záhy prosadila nová renesanční móda. V 16. století ovládali Habsburkové prakticky celou střední Evropu (české a rakouské země, Uhersko, aj). Druhá větev rodu vládla ve Španělsku a Nizozemsku. Příslušníci vysoké šlechty působili nejen v různých dvorských úřadech, ale i ve službách habsburských panovníků. Často navštěvovali s diplomatickými i jinými úkoly ostatní evropské země. To vytvářelo příznivou situaci k rychlému šíření módních typů krajky z celé renesanční Evropy do Čech. I v Čechách po celé 16. století vycházely zakazy pro obyvatele měst i venkova, kteří napodobovali šatem a šperky oblečení šlechty. Opakovaně se v těchto nařízeních uvádí, že se venkovský lid chce strojit jako měšťané nebo jako šlechta, čemuž se musí zabránit. Například sněmovní nálezy z roku 1564 zakazují hojné používání krajek ke košilím a předepisují, jakým způsobem je smí užívat šlechta a jakým sedláci. Jelikož na venkově nebyl dostatek peněz na nákup drahého zboží, vedla nová cesta napodobování oděvů vyšších vrstev přes domácí výrobu krajky. Hlavně z tohoto důvodu se ženy v renesanci učily samotné výrobní technice. Odtud byl jen krůček k tomu, aby šikovné ženy mohly vyrábět krajky na prodej nejdříve pro své sousedy a později dokonce pro obchodníky. [3]

Není náhodou, že první krajkářské středisko vzniklo v oblasti Krušných hor, protože od středověku se zde těžilo stříbro, což přinášelo horním městům mimořádné zisky a také se tím zvedala životní úroveň. Obyvatelé ostatních měst byli většinou závislí na zemědělství, tudíž měli životní úroveň nižší. Pro bližší představu připomeňme, že krušnohorský Jáchymov byl počátkem 16. století po Praze druhým

nejlidnatějším českým městem. S počátky krajkářství je spojována osobnost Barbary Uttmanové [4]. Původně pocházela ze zámožné rodiny, proto jí rodina mohla poskytnout velice dobré vzdělání. V necelých šestnácti letech se provdala za horního a hutního mistra Kryštofa Uttmana. Její choť bohužel brzy tragicky zemřel a Barbara musela vést jeho podniky. Jejím prvním krušnohorským paličkovaným výrobkem byl límec, který vyrobila pro svého manžela. Primitivní krajkářství pravděpodobně v Krušnohoří existovalo již od roku 1500, ale Barbara Uttmannová se zasloužila o zdokonalení krajkářské tvorby. Založila v Annabergu první paličkářskou školu. Z historických pramenů je jisté, že se krušnohorská krajka dodávala například až na saský královský dvůr v Drážďanech. Barbara byla i velmi kreativní žena, protože se zasloužila i o mnoho vylepšení u paličkované tvorby. Vymyslela stojan na herduli, kryty na paličky a nebála se i na české straně Krušných hor zavést nové paličkované předlohy.

O situaci v 1. polovině 17. století máme velmi málo zpráv. V té době zasáhla Čechy třicetiletá válka, tudíž musela zákonitě produkce krajek výrazně poklesnout, bohužel na některých místech byla výroba krajek zastavena úplně. Ale i přes tuto skutečnost se v 17. století krajka opět hodně rozšířila, i když to platí spíše o zemích, kde se přímo neválčilo (např. Anglie, Francie a Španělsko). V roce 1648 po skončení války se krajkářství začalo rozvíjet i na zdevastovaném území. Novému rozvoji přispěla hlavně módní vlna baroka, která dekorativních možností krajky plně využívala. V této době vznikala nová významná krajkářská oblast ve východních Čechách, která si drží krajkářské prvenství i v dnešní době, Vamberk.

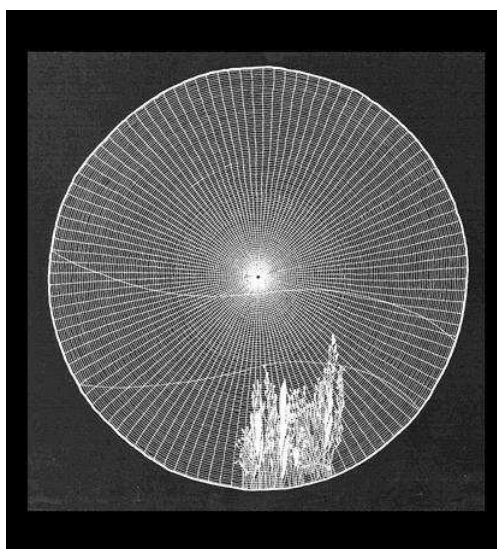
2.2 Česká krajkářská škola

Během 1. poloviny dvacátých let zanikala řada tradičních řemesel, některá bohužel nenávratně. Krajkářství se to netýkalo, například z toho důvodu, že krajkářství již mělo zavedené vlastní školství, ve kterých pracovaly zkušené výtvarnice. Tím se ale také české krajkářství přetransformovalo na umělecký obor. Od počátku 20. století začala česká výtvarná krajkářská škola, kde se nacházelo hned několik velmi významných osobností. K prvním osobnostem patřily ve dvacátých letech například Marie Sedláčková-Serbousková, Božena Rothmayerová a zejména pak Emilie Paličková. Svou prací upozorňovaly na nové trendy a nové techniky a tím nadále rozvíjely českou krajkářskou tvorbu. Pod pedagogickým dozorem Emilie Paličkové na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze vyrostla celá generace nových velmi

úspěšných výtvarnic, které ctily tradici rukodělné práce. Prosazovaly moderní pojetí krajky například jako tapisérii, šperky nebo netradiční oděvní doplňky. Mezi ně patřily například Eva Fialová, Vlasta Šolcová, Marie Vaňková-Kuchyňková a další. Mnohé z nich představily krajkou i jako prostorový objekt nebo figurální kompozice. V poslední čtvrtině 20. století vyrůstala další generace umělců krajkářské tvorby, např. Milča Eremiášová, Emilie Frydecká, Jana Slámová nebo Mária Danielová. Tyto ženy dokázaly udržet českou tradici v moderních uměleckých dílech. O významu české krajkářské školy svědčí i pravidelná a úspěšná účast na nejprestižnější mezinárodní přehlídce umělecké krajky v Bruselu [3].

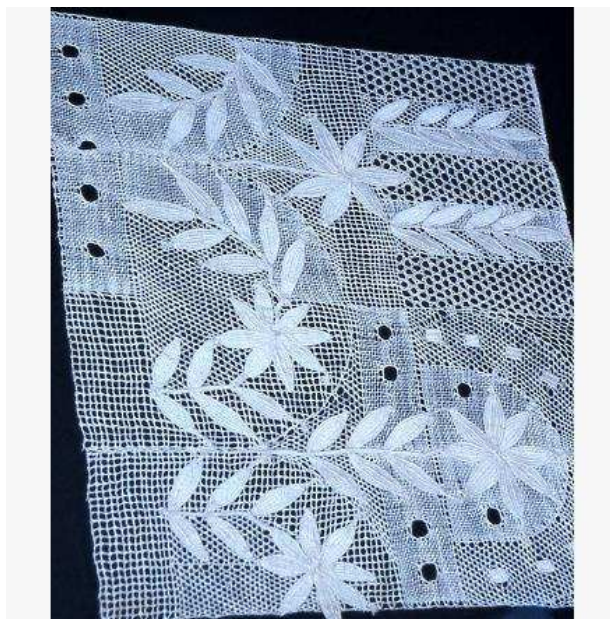
2.3 Osobnosti moderní české krajky

Naší nejvýznamnější krajkářskou osobností je bez pochyb Emilie Paličková. Emilie Paličková-Mildeová je první tvůrkyní dnešní moderní krajky, která poprvé porušila tradiční předlohy a položila základ nového pojetí. Zabývala se hlavně paličkovanou a šitou krajkou. Od roku 1919 působila ve Státním ústavu školském pro domácí průmysl, od roku 1945 jako profesorka na Vysoké uměleckoprůmyslové škole v Praze, kde vychovala celou generaci vynikajících výtvarnic. Významně se podílela na věhlasu české krajkářské školy v zahraničí [3]. V roce 1925 získala na výstavě dekorativních umění v Paříži Grand Prix. Vytvořila také závěsy prezidentské lože Národního divadla. V letech 1946-1969 vedla mistrovský ateliér krajky na VŠUP [2].

Obrázek č. 13 Krajka Emilie Paličkové-Mildeové z roku 1941 [19]

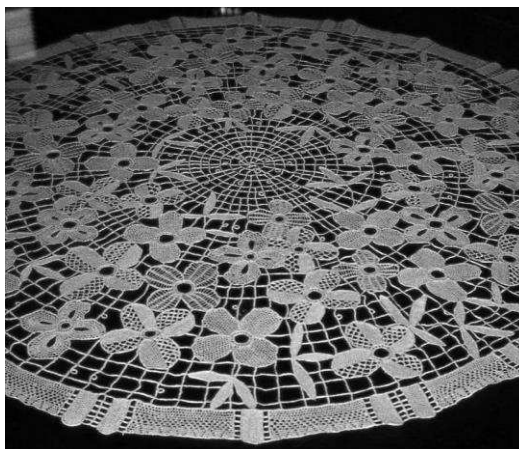
Další velice významnou krajkářskou osobností je bezesporu Marie Sedláčková-Serbousková, která pocházela z Javornice, z obce ležící v podhůří Orlických hor, tedy nedaleko krajkářského centra Vamberka. Za války neměla úplně jednoduché období, pečovala o těžce nemocnou sestru, ale ani to ji nezabránilo se nadále věnovat umělecké činnosti. Vyšivala návrhy na oděvní doplňky, navrhovala a také sama vyráběla dřevěné dětské hračky, účastnila se řady výstav v regionu, také v té době navrhovala krajky na prostírky a vsadky do polštářů. Paličkovaným krajkám se pak plně věnovala po válce. V roce 1921 začala studovat na uměleckoprůmyslové škole v Praze. Své názory ohledně krajků publikovala v řadě časopisů, psala studie o lidovém krajkářství v Československu a o krajkářském školství. Jelikož nespolupracovala s žádnou společností nebo institucí, náklady na realizaci návrhů a odbyť záležel na umělkyni. Později bohužel nastala hospodářská krize, byl o krajků malý zájem, a navíc se u Marie Sedláčkové-Serbouskové zhoršila oční vada. To vše vedlo k tomu, že po roce 1936 přešla do ústraní [20].

Obrázek č. 14 Krajka Marie Sedláčkové-Serbouskové [20]

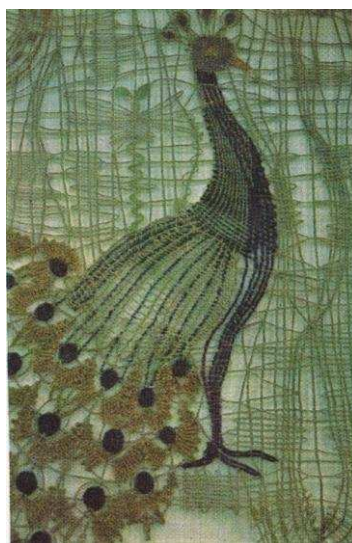
Božena Rothmayerová je další osobností české krajky. Studovala na uměleckoprůmyslové škole v Praze a v letech 1921 – 1929 byla profesorkou na rodinné škole ve Valašském Meziříčí, poté vyučovala na škole uměleckých řemesel v Brně. Jako první se nebála použít na krajků neobvyklé silné materiály, například rezné a nebělené lněné a konopné příze, a tím dala základ modernímu pojetí krajky. Znovuobjevila některé zapomenuté krajkářské techniky a vytvořila první drhané šperky, pro jejichž výrobu používala přírodních zajímavě tvarovaných kamenů. Pro Školský

ústav pro domácí průmysl ve spolupráci s Emilií Paličkovou, navrhla řadu krajk užitného charakteru, zejména ubrusů a prostírek [21] (viz obrázek č. 15).

Obrázek č. 15 Krajka od Boženy Rothmayerové [20]

V následující generaci studentek Emilie Paličkové určitě nemůžeme opomenout také Evu Fialovou, která působila ve Výzkumném ústavu výrobních družstev v Praze. Věnovala se hlavně oděvní krajkce a oděvním doplňkům, ale zabývala se i tapiserií. Účastnila se řady výstav v Čechách i v zahraničí, například v Montrealu v roce 1967 získala zlatou medaili. Pro tuto výstavu připravila s dalšími módními návrháři kolekci paličkovaných šatů, klobouků a také pro ni nebyl problém vytvořit i paličkové střevíčky. Velmi obdivuhodné je, že všechny tyto krajkové oděvy nevznikly stříháním a sešíváním, ale krajka je komponována současně s tvarováním oděvu. O koupi šatů zdobených českými granáty projevila zájem i Jacqueline Kennedyová. Dnes jsou šaty ve sbírce muzea ve Vamberku a Uměleckoprůmyslového muzea v Praze [21].

Obrázek č. 15 detail krajky Evy Fialové s názvem Páv [21]

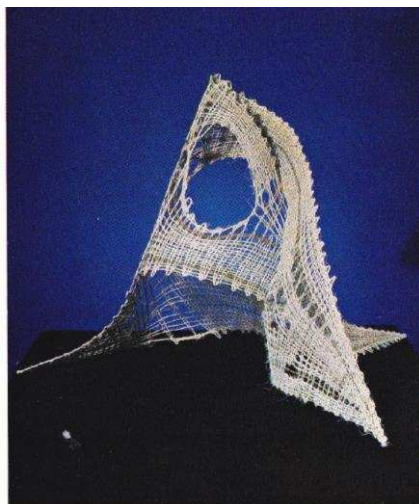
Luba Krejčí je velmi zajímavou krajkářkou, která studovala v Brně na univerzitě J. E. Purkyně obor etnografie a archeologie, poté byla zaměstnána v n. p. Textilní tvorby v Brně a v Praze, v Ústředí lidové a umělecké výroby v Praze, nakonec se zaměřila na tvorbu krajek a stala se z ní samostatná textilní výtvarnice. Luba Krejčí sice neprošla, jako její vrstevnice, ateliérem Emilie Paličkové, to však jejím dílům neubírá na jedinečnosti. Své krajky označovala názvem "nítáky", a ty se pak staly přímo profesionálním synonymem jejího jména. Technicky jde o šitou krajkou s nitěmi fixovanými do rámu, které zůstávají součástí díla. Také spolupracovala s družstvem Vamberecká krajka, které ji pomohlo některé krajky realizovat. Samostatně vystavovala v Paříži, v New Yorku, Londýně, Amsterdamu, atd. Na světové výstavě v Bruselu 1958 získala stříbrnou medaili a na výstavě v Miláně získala dokonce medaili zlatou. Jejím nejznámějším dílem jsou rusovlasé rusalky [21] (viz obrázek č. 16). Většinu její práce nalezneme ve vambereckém muzeu, v uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze a dokonce i v Brně v Etnografickém muzeu.

Obrázek č. 16 Krajka s názvem Rusalky [21]

Prof. Marie Vaňková-Kuchynková, ak. mal. studovala na Vysoké uměleckoprůmyslové škole v Praze, přímo v ateliéru prof. Emilie Paličkové. Tato krajkářka se určitě zařazuje mezi nejvýznamější představitelky druhé generace českých krajkářek. V letech 1956 – 1961 byla zaměstnaná v Ústavu bytové a oděvní kultury, kde se věnovala i navrhování krajek pro strojní výrobu. Později působila jako asistentka profesora Kybala na vysoké uměleckoprůmyslové škole v Praze, posléze na této škole působila jako docentka a profesorka. Vyhrála několik cen nejen v Čechách, ale také v zahraničí, například na mezinárodní výstavě krajky v Bruselu v roce 1989 získala

stříbrnou paličku. Nejznámějšími díly jsou prostorová tapiserie Proměna přírody a šestimetrový kolos s názvem Fontána, který byl součástí expozice na světové výstavě v Montrealu v roce 1967 [20].

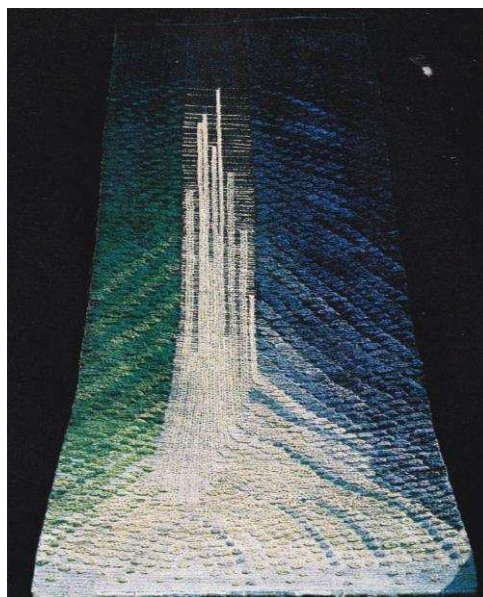
Obrázek č. 17 Prostorová krajka od Marie Vaňkové-Kuchynkové [21]

Další z mnoha představitelk nejmladší krajkářské generace je například Milča Eremiášová. Ta vystudovala Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze v ateliérech Emilie Paličkové, Antonína Kybala a Marie Vaňkové. Poté nadále působila na VŠUP, kde pomáhala absolventům školy s vědeckými pracemi v oboru ruční krajky. Od roku 1962 pracovala jako pedagog ve Školském ústavu umělecké výroby v Praze. V letech 1990-1995 vedla atelier krajky a výšivky na Soukromé mistrovské škole uměleckého designu v Praze. Své práce vystavovala nejen v Čechách, ale také v zahraničí. Na světové výstavě v Montrealu získala čestné uznání a v roce 1992 získala stříbrnou medaili na IV. mezinárodním Bienále krajky v Itálii.

Obrázek č. 18 Madona v keři od Milči Eremiášové [22]

Jana Slámová se narodila v roce 1948 v Moravské Třebové. Po absolvování Střední průmyslové školy textilní v Brně, poté byla zaměstnána v restaurátorských gobelínových dílnách Národní galerie v Praze, v letech 1971 – 1977 studovala na VŠUP v Praze v ateliéru Bohuslava Felcmana, tuto školu ale nedostudovala. Na krajku ale nezanevřela a učila se jí propojit s dalšími textilními technikami, například s tkaním. Ráda krajku kombinovala s přírodními materiály, sisalem, lenem, konopím, atd. V roce 1985 získala na II. mezinárodním bienále krajky v Bruselu za svoji paličkovanou tapisérii "Trávy" bronzovou paličku a v roce 1989 na IV. bienále zlatou paličku za tapisérii "Křídla - trojkřídlí", zhotovenou technikou šité krajky. Pro její ranou tvorbu je charakteristická především technika paličkované páskové krajky, později využívala kontrast transparentní krajky s hutnou tkanou textilií. Její díla jsou zastoupena v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze, V Moravské galerii v Brně a v Severočeském muzeu v Liberci [21].

Obrázek č. 19 Ikarův sen od Jany Slámové [21]

V neposlední řadě docentka Emilie Frýdecká. Prošla Uměleckoprůmyslovou školou v Praze, ateliérem Emilie Paličkové, poté absolvovala ateliér Textilního výtvarnictví u Antonína Kybala. Nejvíce se věnuje paličkované krajce, ale ráda pracuje i různými technikami. Je schopná zkombinovat například výšivku, koláž, tisk, aj. Věnovala se oděvním návrhům, interiérovým textiliím, tapisériím. S velkým citem pro textil pracovala jako návrhářka v Ústavu bytové a oděvní kultury v Praze, později se začala věnovat pedagogické činnosti na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze

v ateliéru textilní tvorby, od roku 2001 vyučuje na Katedře designu na Fakultě textilní Technické univerzity v Liberci [21].

I přes velmi náročnou pedagogickou činnost se stále věnuje textilnímu výtvarnictví. Autorka často svá díla pojmenovává konkrétními názvy, např. Matka, Krajina. Avšak Emilie Frydecká svá díla vytváří novým a zajímavým způsobem pomocí abstrakce. Technicky její díla vypadají prostě, řídké plátno jen zcela volné, paralelně ležící zauzlené nitě. Ve své tvorbě se vyhýbá dekorativnosti, paličkováním vytváří odproštěné plošné i prostorové kompozice. Její práce jsou velice promyšlené a technicky velmi náročné. Původní střídmost barevnost bílých a rezných přízí později oživuje barvou zelenou, až přechází k celé barevné škále. Velká část jejich prací je vystavena v Muzeu krajky ve Vamberku [23].

Obrázek č. 20 Strom od Emilie Frydecké [21]

2.4 Krajčářství na Vamberecku

Nejstarší zmínka o paličkované krajkce na Vamberecku je již v archivních pramenech již ze sedmnáctého století. Krajčářství ve Vamberku a v regionu Podorlicka má čtyřsetletou historii a bohatou tradici. Jeho počátky sahají k roku 1627, kdy zdejší panství získal císařský generál Kašpar z Grambu, s ním přijela i manželka Magdaléna

Grambová, původem z Flander. Díky této šlechtičně se belgické vzory mohly rozšířit až k nám do Čech. Zavedla mezi zdejším obyvatelstvem paličkování jako robotní povinnost. Tak se místní ženy naučily paličkovat krajky flanderského a bruselského typu z bavlny a hedvábí, ale místní krajkářky je dále zdokonalovaly a samy vymýšlely nové skladby ornamentů. Byly to mnohdy velmi jemné, mnohopárové krajky, technicky i řemeslně náročné, u kterých se kladl důraz na preciznost, dokonalost a rozmanitost vzoru. Vzniklo velké množství tzv. vláčkových krajek, které Vamberk proslavily. Vzory se v rodinách dědily z generace na generaci a krajkářství bylo často jediným zdrojem obživy. Krajkářky často paličkovaly 16 až 18 hodin denně. V 19. století se oblíba vláčkových krajek rozšířila i na lidové kroje. Podomní obchodníci, tzv. faktoři, je od místních krajkářek vykupovali a prodávali na lidové kroje na Moravě, ve Slezsku i v Uhrách. Na Vamberecku se také paličkovaly nejrůznější pokrývky, ubrusy, vsadky do záclon i celé záclony, různé přehozy, vložky do ložního prádla, krajky na církevní roucha, oltáře a jiné. Vamberecké krajky se prodávaly do celého tehdejšího Rakouska-Uherska. Vamberecké krajky byly považovány za jedny z nejlepších, s nejvyšší jakostí. Poté, co výrobu metrových krajek zcela ovládla strojní výroba, přesunula se ručně paličkováná krajka k umělecké výrobě a v současnosti je stále více vyhledávanou a oblíbenou volnočasovou rukodělnou aktivitou.

V roce 1889 byla na Vamberecku založena krajkářská škola, na které bylo 1. polovině 20. století zapsáno až 50 žákyň za rok. Díky této škole se měla udržovat tradice ruční paličkové krajky, vychovávat tak nové krajkářky a podporovat prodej krajek. Významnou osobností vamberecké krajky je samozřejmě první učitelka a správkyň školy Aloisie Kubiasová. I díky ní se škola mohla účastnit mnoha výstav a získat významná ocenění. V roce 1905 byla vamberecká škola zestátněna a podřízena císařskokrálovskému Ústřednímu běhu krajkářskému ve Vídni, i přes tuto skutečnost byla stále jedinou odbornou krajkářskou školou v celém Rakousko-Uhersku. Učitelky se musely vzdělávat ve Vídni, nově se ve Vamberku vyučovalo i kreslení, ale název První české státní odborné krajkářské školy jí mohl být zachován a v roce 1919 se škola stala pobočkou Státního ústavu školského pro domácí průmysl v Praze. Roku 1999 byl ale školský ústav zrušen, proto škola přecházela za podpory města Vamberk pod okresní Dům dětí a mládeže v Rychnově nad Kněžnou. 1. září 2006 se krajkářská škola stala organizační složkou města Vamberka [25].

V dalších letech se krajkářství prosadilo jako umělecké řemeslo nebo jako domácí volnočasová aktivita. Úpadek ručního krajkářství byl opravdu rychlý. Například v polovině 19. století se ke krajkářství hlásilo 2000 domácností, na začátku 20. století se hlásilo asi 900 krajkářek a na konci 20. století pouze 50 převážně amatérských krajkářek.

Od roku 1929 existuje na Vamberecku Muzeum krajky, ve kterém se mimo jiné nacházejí sbírky dochovaných originálních výrobků z historie, ale i z moderního krajkářství.

Ve 20. letech 20. století byla ve Vamberku v provozu také továrna na výrobu krajky až se 60 paličkovacími stroji, bohužel z pozdější doby nejsou žádné další informace o následné tovární činnosti [26].

3 Význam krajky

Je obdivuhodné, jak se lidé postupně naučili využívat dostupných surovin ze svého okolí a kolik různých složitých technologických postupů vyvinuli pro získání materiálu na výroby příze. Od toho už to byl pouze krůček k vymyšlení nových oděvních technik a jejich následného zdokonalování. Tudiž není překvapením, že o krajece se zmiňujeme již od starověku, čehož jsou například Egyptské vykopávky důkazem. O to více je obdivuhodné, že se krajka dochovala až do dnešního dne, skoro v nezměněné podobě. Již od středověku byla krajka spojována se slavnostním a honosným oděvem, v dnešní době se krajka vrací jako oděvní doplněk v běžném denním oděvu, anebo jako součást společenského oděvu.

3.1 Historické použití

Zbytky paliček a krajek byly nalezeny již ve starověkém Egyptě při analýze oblečení mumií uložených v sarkofázích nebo byly nalezeny kostěné paličky z 2. poloviny 4. století i na Kypru. Ale obrazové důkazy o krajece máme známé až ze 14. století, což je dokázané hned několika obrazy. Jelikož je jasné, že textilie snadno podléhají zkáze, byly obrazy většinou jediným historickým ukazatelem rozvoje výroby krajek [4]. Jelikož se krajka vyráběla ve středověku ručně a neuměl ji vyrábět každý, byla vzácnější a dražší. Proto se používala pouze na oděvech bohatých panovníků a dvořanů. Mimo jiné právě od počátku 14. století, kdy na území Nizozemska začal vznikat nový oděvní styl, tzv. burgundská móda (viz obrázek č. 23). V tuto chvíli se poprvé začalo používat slovo móda. V Evropě ženy nosily kromě tradičních závojí a roušek i hedvábné síťky, které právě z dochovaných obrazů připomínají například dnešní frivolitkovou krajkou. V oblasti Dijonu vznikl nový módní proud, který byl charakteristický velkou barevnou škálou, kvalitními materiály, špičatými pokrývkami hlav, špičatou obuví a úzkými oděvy, které zdůrazňovali štíhlé siluety.

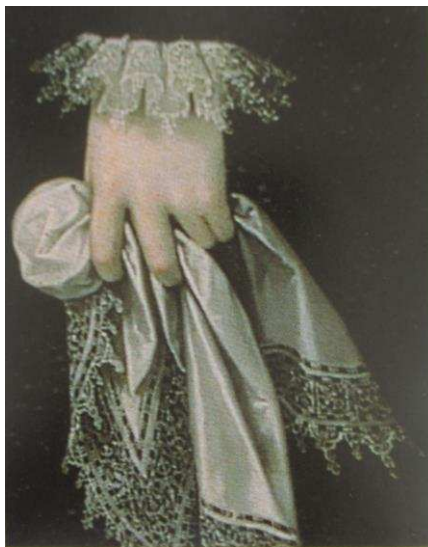
Obrázek č. 23 burgundská móda [27]

V období renesance nastalo obrození antických ideálů. Nový styl vznikl v italských městech, např. ve Florencii, Benátkách, Milánu atd. Z těchto míst se s rozkvětem řemesel, bankovníctví a obchodu stala nová hospodářská a kulturní centra. Bohatí velmi podporovali vědu a umění včetně uměleckých řemesel. Mužský oděv se v této době skládal z krátkého kabátu, úzkých nohavic, odstranily se všechny vycpávky, nutnou součástí byla košile. Kolem krku a zápěstí se košile stahovala do úzkých lemů, což později vedlo právě ke vzniku límců.

Dámský oděv oproti burgundské módě se rozdělil na živůtek a sukni. Později se formovaly ohromné účesy doplněné o závoje, perly, stuhy a krajky, a to až do velmi náročných kreací. Nezbytnými doplňky byly kapesníčky, rukavičky a vějíře. Těmito změnami v odívání začala být krajka velmi oblíbeným doplňkem a tím se podporovala krajkářská výroba. V 1. polovině 16. století se setkáváme například s šitou krajkou, retičelou, která byla na území Itálie velmi oblíbená a také se můžeme setkat s jemnou paličkovanou krajkou. Také je velmi důležité připomenout práci Federica de Vinciola. Byl to návrhář výšivek a retičel pro Kateřinu Medicejskou. Pro její svatbu s Jindřichem II. navrhl stojací límec lemovaný retičelou. Tím ho panovnice uvedla do módy, a to pod názvem medici a pod tímto názvem se s ním občas setkáváme i v dnešním odívání. První tištěný vzorník s předlohami pro paličkované krajky sestavili bratři Giovanni Battista a Marchio Sessa z Benátek s názvem „La Pompe,“ který jsem zmiňovala v kapitole 1.1.1 o tištěných vzornících. Použití

krajek z tohoto období je už mnohem lépe prokazatelné, a to proto, že již z tohoto období máme řadu dochovaných krajk a také z portrétní tvorby velmi talentovaných renesančních umělců.

Na území Španělska byly velmi oblíbené korzety a geometrické tvary zdobené na oděvu. Individualita se na Španělském dvoře mohla projevovat pouze v detailech a doplňcích. To dává další prostor krajkám, takže ve Španělsku byly velmi populární krajkové límce, dekorativní kapesníčky a manžety [4].

Obrázek č. 24 detail kapesníčku se širokou retičelou z portrétu s názvem Alonso Sanchez Coello, Marie Maxmiliána Manrique de Lara [4]

Přestože renesanční malíři věnovali velkou péči věrnému vyobrazení krajk, nedá se s jistotou určit, zda se jedná o práci paličkovanou nebo šitou. Koncem 16. století se často obě techniky často kombinovaly např. tak, že se paličkovaná síť vzorovala šitými výplněmi.

Evropská nadvláda Španělska po velmi vyčerpávající válce s Anglií začala jít do ústraní a španělské módní hity již nebyly tak populární, protože lidé vyhledávali pohodlnost a větší volnost. Baroko a rokoko bylo zejména pro krajk doslova zlatým věkem. Ručně šitá a paličkovaná krajka byly z ekonomického hlediska komoditami prvořadě důležitosti. Na přelomu 16. a 17. století v Benátkách pracovali nejtalentovanější krajkáři, kteří vyráběli velice kvalitní šité krajky, např. punto in aria s retičelovými vzory a v mřížkovém vyšívání. Velmi složitá krajka na výrobu, šitá retičela, se začala nahrazovat jednodušší, paličkovanou variantou. Další velmi ceněné krajky se začaly paličkovat v Miláně, Janově, atd. Nové vzorníky používali nejen profesionálové, ale také začátečníci. Přes zvýšený zájem o paličkovanou

krajku, vycházely vzorníky spíše jen pro krajkou šitou. Nejvýznamnější z tohoto období byl pětisvazkový od Benátčana Cesara Vecellia, žáka Tintoretta. Poslední svazek obsahoval také předlohy pro vyšívání náprsníky, kterými se v období baroka zakrývalo šněrování na živůtcích.

Obrázek č. 25 vzorek šité krajky punto in aria [4]

V této době se objevil nový velký konkurent italské krajky, a to Nizozemsko. Obě země se zajímaly o oba druhy krajk, později se Itálie soustředila spíše na šitou krajkou a Nizozemí se zajímalo o krajkou paličkovanou, které se dnes někdy nesprávně říká krajka flanderská nebo také vlámská krajka. Nizozemští krajkáři zhotovovali krajkou z velmi jemných lněných nití, které nesměly mít průměr větší, než 0,2 mm. Za vlády Ludvíka XIII. vznikl pojem být oblečen „a la mode“ a Francie se postupně dostávala do pozice udávající směr v odívání. Mužské oděvy měly některé vojenské prvky, i přes skutečnost, že se pán žádná bitvy nikdy neúčastnil. Jistotou byly dlouhé bohatě řasené kabátce, k nimž patřily nezbytné košile s velikým ležatým límcem, který zdobila zubatá paličkovaná krajka, stejně tak krajka zdobila i manžety a kapesníček.

Dámský oděv se stal více pohodlný, ale šněrovačka stále zůstávala, dekolty živůtků se prohloubily, zejména ve Francii a Itálii se doplňovaly vyztuženými, vzadu zdviženými límci, zvané „Medici.“ Ty byly ozdobené zubatou paličkovanou krajkou nebo retičelou. Krajky se v dámském oděvu používaly jako manžety a formou oděvních doplňků. V Anglii a dalších zemích se příležitostně na krku nosilo malé nabírané ležaté okruží z černé nebo bílé krajky. Paličkovaná krajka se také používala jako dekorace sukni, kdy se

na látku našívaly ozdobné paličkované proužky, často v černé barvě. Pod rozšířenými sukněmi bylo schovaná spodnička, opět zdobená krajkami a výšivkou. Během druhé čtvrtiny 17. století se v Benátkách přestaly vyrábět šité retičely v geometrických vzorech, ale nahradily je těžké, vysoce reliéfní krajky známé pod označením gros point. Šlo o velké květinové motivy o průměru až 5 centimetrů. Tento velmi luxusní druh krajky krajkářky vyráběly z nejjemnějšího lombardského lnu, jednotlivé motivy obšívaly přes několik silných vlněných nití, a tím se dosahovalo opravdu vysoké plastičnosti, ale zároveň jisté tuhosti. Nejčastější použití bylo na mužské límce, které se tvarem přizpůsoboval módě dlouhých vlasů. Později se květinové motivy benátské point gros začaly zmenšovat, jejich konturování snižovat a byly mnohem jemnější. Takto upravená krajka se nazývala jako point rose, neboli rozalinová krajka. Také v Nizozemsku se paličkované krajky začaly měnit. Například na území provincie Holland se vyráběly široké mnohopárové volány s rovnými okraji a se stylizovanými květinovými vzory. Na vypracování jednoho takového kusu bylo údajně zapotřebí až šest set párů paliček a upaličkovalo se pouze 25 mm za celý den. Tomu samozřejmě odpovídalo i cenové ohodnocení, které občas převyšovalo cenu zlatých šperků s diamanty.

Obrázek č. 26 vlevo krajka gros point, vpravo rozalinová krajka [4]

Ve Francii v období vrcholného baroka, za vlády Ludvíka XIV., dosáhly veliké obliby nové krajky, např. point de neige, jemná zdobná krajka v benátském květinovém motivu, nebo krajka s názvem point plat, zvaná také coralline. Tyto krajky byly stále dovážené, nejčastěji z Benátek. Po vzniku francouzských manufaktur se začala vyrábět krajka francouzská. Bohužel zdejší vzniklé francouzské krajky nebyly příliš kvalitní a zhýčkaní zákazníci je striktně odmítali. Později francouzský král povolal odborníky z Benátek. V tu chvíli ve Francii vznikaly skvostné krajky, vyplněné arabeskami a drobnými figurálními motivy. Nově vzniklé krajky se nepoužívaly jen na oděv, ale Francouzi jimi začali zdobit například ubrusy a ručníky. Dokonce se našlo nové využití pro francouzskou krajku, a to na výrobu pánských vázanek.

V období rokoka vznikla přímo zvaná rokoková ornamentika, kterou do šité krajky začali uvádět francouzští návrháři už na přelomu 17. a 18. století. Návrháři zmenšili vzory a posílili význam výplně nazývané francouzsky réseau, česky půdice. Benátské krajky přestaly novému vkusu vyhovovat, protože se nedaly vhodně řasit. V 18. století ztratil název flanderská nebo francouzská krajka vypovídající hodnotu a výrobky se většinou označovaly jmény míst, v nichž se zhotovovaly. Pro francouzský módní průmysl měly největší význam šité krajky z Alençonu – point d'Alençon. Pro tuto krajku byla typická hustá šestiúhelníková půdice s pravidelně rozmístěnými větvičkami a kytičkami, na obou nerovných okrajích lemovaná vedle sebe řazenými mřížkovými motivy. K francouzským krajkám nově přicházející epochy řadíme valencienky. Začátkem 18. století byly jejich charakteristickými znaky mírně zvlněné okraje s pikotkami. Rané valencienky byly velmi drahé, neboť se paličkovaly z extrémně tenkých lněných vláken. To vyžadovalo opravdu výborný zrak, takže tato práce bývala přidělována mladičkým dívkám již od útlého věku. Bohužel většina těchto žen později oslepla ještě před třicátými narozeninami. Jednou z nejpoblárnějších krajek v rokoku byla tzv. Drážďanská práce, v literatuře uváděná jako point de Dresde. Varianty této krajky byly opravdu rozmanité a daly se nalézt v různých, od sebe dost vzdálených, oblastech (Dánsko, Skotsko, Valašsko).

Za období vlády Ludvíka XVI. se moc změn v oblékání krajek u mužů nezměnilo. V případě dámské módy se krajka začala používat velice hojně na úpravu mohutných účesů, do kterých se mimo jiné zaplétaly stuhy, peří, perly, květiny nebo dokonce i umělé ovoce nebo modely lodí.

Obrázek č. 27 Portét Marie Antoinetty [28]

V období klasicismu měla krajka naposledy zásadní postavení v dámské módě a z pánského oděvu krajka zmizela již na začátku století. Ve společnosti kolem Napoleona Bonaparte nastaly obrovské změny v odívání. Ve Francii vznikla nová podoba mužského oděvu. Pánský oblek byl velmi podobný tomu dnešnímu. Krajka se na pánském oděvu objevovala jen při vysoce slavnostních příležitostech, dále na oblečení pro domov a na doplňcích, jako jsou kapesníčky, šle, váčky na tabák, aj. V dámské módě měla krajka stále svůj význam, spotřeba veškerých krajek, výšivek, prýmků a stuh byla obrovská.

V textilní výrobě se již v 18. století zaváděny stroje a v 19. století se textilní průmysl bouřlivě rozvíjel. Proto například již v první čtvrtině 19. století tak vedle sebe existovalo několik druhů tylů: strojní hedvábný pletený, strojní bobinetový bavlněný a ručně paličkovaný nebo šitý z lněných přízí. Krátké období direktoria pravým ručním krajkám příliš nepřálo. Situace se změnila po velkolepé korunovaci Napoleona v roce 1804. Císař za vydatné pomoci císařovny Josefíny usiloval o obnovení slávy a vlivu francouzského módního průmyslu včetně oživení ručního krajkářství. Proto jeho korunovační oděv zdobily manžety, kravata, hluboký výstřih, stojací límec, a to vše z alençonské ručně šité krajky. Tuto krajkou mimo jiné Napoleon nařídil pro oficiální dvorní příležitosti jako povinnou součást oděvu. Roku 1810 se mimo jiných změn v dámském oděvu začaly zkracovat sukně, a to až ke kotníkům. Tato změna vyžadovala převážně hedvábné pletené punčochy, samozřejmě doplněné krajkovými vzory na nártu

a na kotnicích. Dokonce v tomto roce pořídil Napoleon svatební oděv, celé bílé šaty z krajky s dlouhou vlečkou, což byl takový luxus, který si mohla dovolit jen nejvyšší šlechta. Dokonce se nám dochoval svatební závoj Marie Luisy z ručního paličkovaného tylu, do kterého byly ručně všité motivy z paličkované krajky s motivem rostlin, včelek, císařské koruny a orla (viz obrázek č. 28). Na druhou stranu byly velmi populární relativně levné modely z ručně vyšíváného tylu, tzv. „riche nouveau“ [4].

Obrázek č. 28 Svatební závoj Marie Luisy z ručně paličkovaného tylu [4]

Romantismus bylo období, kdy se pas opět snižoval na jeho opravdové místo, opět byl v módě korzet, obnažená ramena a objemné rukávy. Krajkové šály a šálky si ženy rády aranžovaly do účesů spolu s hedvábnými stuhami a umělými květinami. Výrazně se rozšířil strojní tyl, který se zdobil ruční vyšivkou. Strojová krajka byla brána jako nepravá, zatímco stejný tyl s aplikovanými ručně paličkovanými a šitými motivy lidé brali jako ruční krajku. Nejnákladnějším druhem krajky byla blonde z Chantilly. Letní vycházkový oděv doplňoval slunečník. Móda se měnila stále rychleji a rozvoj techniky, požadavky i kupní síla vytvořily vhodný prostor pro rozšíření strojové krajky. Na začátku čtyřicátých let byly stroje schopné imitovat klasické ručně paličkované krajky.

Secese bylo období, kdy se ručně vyráběná krajka stala velmi výjimečnou a všude se rozšířila hlavně krajka strojová. Technologie byla v té době velmi rozvinutá, že výrobci dokázali vyrobit krajku dle jakéhokoliv návrhu. Posledním odvětvím, kde lidé používali stále jen ruční krajku, byla tvorba lidových krojů.

Ruční krajka ale úplně nevymizela, pouze se postupně stávala spíše uměleckou činností v rukou návrhářů. Tím, že se krajka vyráběla strojově, byla levnější, tedy i dostupnější. Proto se stala v období secese velmi populární. I přes tuto skutečnost, ruční krajka měla ve světě stále své jméno a na přelomu 19. a 20. století se stala exkluzivním módním doplňkem, ale i výstavním exponátem. Krajka našla své místo jako oděvní doplněk, např. jako krajkový slunečník, krajkový kapesníček a vějíř.

3.2 Moderní pojetí krajky

Na počátku 20. století módní návrháři posunuli pas vzhůru, vytvořili tzv. „kimono rukávy“ a nový módní styl závisel na vrstvení. Ženy vyžadovaly vzdušné materiály s dírkovým vyšíváním a krajkou v oděvu používaly jako aplikaci. Večerní róby měly dámy doplněné o hedvábnou strojní krajkou, často ji ještě doplnily zlatou nebo stříbrnou nití. Blůzy se bohatě zdobily krajkou irskou nebo i strojní.

Krajka se zviditelnila i díky umělecké práci interiérového architekta Dagoberta Peche. Rád pracoval různými uměleckořemeslnými postupy a s různými materiály. Dagobert Peche zjistil, že pro jeho figurální a fantazijní motivy je ideální paličkovaná krajka, takže koncem svého života tvořil speciální návrhy pro paličkování. Výšivce a kraje se poté věnovali i další umělci, například Max Schnischek a Karl Otto Czeschka.

Na mnoha uměleckoprůmyslových školách se zřizovaly speciální krajkářské obory, většinou pod záštitou textilního ateliéru. Příkladem je škola v Hamburku, kde byl již zmiňovaný profesor Karl Otto Czeschka uměleckým vedoucím.

I v Čechách se mladí a nadšení umělci začali věnovat různým oborům, právě i kraje. Mimo jiné velká skupina těchto umělců založila ateliér pro výtvarnou práci s názvem Artěl [29].

Během války se móda trochu pozastavila. Štíhlé postavy ženy zdůrazňovaly stuhou uvázanou v pase, vypasovaným živůtkem a výstřihem do tvaru písmene V. Módní byly velké ležaté límce, které byly často doplňkem lehoučkových letních šatů. Později se pas posunul výše a dámy začaly prosazovat nepřestřižené šaty. Je známo, že za války byl velký nedostatek surovin, tudíž u látek, proto bylo na denním pořádku, že se většina starších oděvů přešívala moderním způsobem. Jelikož některé ženy nahradily muže v těžkých zaměstnáních, začaly nosit i mnohem pohodlnější oblečení. Co se mužské módy týče, měli vždy na určité příležitosti oblek doplněný kloboukem.

Po válce nastaly velké oděvní změny. Například se rapidně zkrátily sukně a kolem roku 1925 sahaly těsně ke kolenům. Nově odhalené nohy se schovaly do nově vzniklého punčochového zboží v černé nebo tělové barvě. Vybrané luxusní punčochy zdobila vzdušná strojová krajka nebo jemná, ručně přišívaná paličkovaná krajka. Tyto krajkové aplikace se vsazovaly do míst holeně a nártu.

Válka posílila ženskou emancipaci, ženy se nyní volně věnovaly sportu a mohly být zaměstnány na pracovních pozicích, které byly dříve vyhrazené pouze pro muže. Proto vznikla nová móda, tubového střihu s velmi nízko posazeným pasem. V tomto období se prosadila módní návrhářka Gabriella Coco Chanel. Ta vytvořila několik kolekcí, ve kterých často přešívala pánské střihy na dámské. Jako zdobící prvky používala prýmky, výšivky, ale také krajku.

Velkou změnou prošlo také dámské spodní prádlo. Dříve bylo pouze bílé, poté se začalo zhotovovat v pastelových barvách a z hedvábných nebo viskózových tkanin. Prádlo se také začalo zdobit barevnými strojovými krajkami a také výšivkami v kontrastních barvách.

Kolem roku 1925 se ve velkém začal vyrábět zvláštní druh geometrické krajky. Jednalo se o krajkou hrubší, ale i tato levná imitace způsobila velký pokles odbytu ručních krajek a to hlavně z oblasti Krušnohoří.

Francie se po nějaké době po skončení války vzpamatovala a stala se opět evropským módním centrem. Pravidelně návrháři vytvářely oděvy pro sezónní módní přehlídky, na které jezdily čerpat inspiraci i odborníci z Československa. Mimo přehlídek bylo po Evropě několik speciálních výstav, na kterých měl československý pavilon vždy pozitivní ohlas. Například na světové výstavě roku 1925 v Paříži měla Emilie Paličková veliký úspěch nejen u poroty, ale i u většiny návštěvníků.

Roku 1929 po velkém krachu na burze byla v oděvu očekávána velká střídmost a skromnost. Avšak i přes takovou situaci dámy z vyšší společnosti vyžadovaly na každou příležitost jiný oděv. Dokonce v té době bylo přesně definované, jak má být oděv vzdálen od země, například městský šat měl sahat 34 cm nad zem. V této době byla strojově vyrobená krajkovina v metráži velmi oblíbená na tvorbu společenského oděvu [4].

V období před vypuknutím druhé světové války se dámský oděv opět trochu pozměnil. Již po šesté hodině večerní všechny dámy musely obléknout dlouhou toaletu a jako materiál se doporučovala v té době poměrně drahá krajková metráž.

I na další Světové výstavě v New Yorku nesměl chybět český pavilón. V roce 1939 byly hlavními hesly modernost a budoucnost. V československé expozici byla vystavena kruhová ručně paličkovaná pokrývka od Emilie Paličkové [30].

Obě světové války měly některé společné znaky, například v obou válkách se přešívalo a páralo a vojenský styl se stal vhodnou kombinací s denním oděvem. Čím se druhá světová válka odlišovala, byla rasová nesnášenlivost, která přispěla ke zničení módního průmyslu a všeho s módou spojeného. Mnoho majitelů butiků bylo židovského původu, takže svou činnost za druhé světové války ukončovali dobrovolně nebo k ukončení byli donuceni. V období protektorátu Čechy a Morava se do velké obliby dostaly napodobeniny alpských dirndlů. To se ovšem ve velkých městech vnímalo politicky. Kolem roku se zavedly určité změny, v roce 1940 se postava zaoblila, nosily se podkasané živůtky, široké sukně a v pase se saténovou stuhou nebo opaskem [4].

Druhá světová válka urychlila vývoj syntetických materiálů, které se následně použily v oděvu. To velmi pomohlo nové tvorbě krajek, protože syntetická vlákna nahradila jemné přírodní materiály. To dalo nové možnosti ve výrobě spodního prádla a materiálů určených do interiérů.

V padesátých letech se móda ve světě stále více rozvíjela, pokud se nejednalo o socialistické země. Krajky a výšivky patřily mezi velmi vzácné a drahé zboží, proto se opět začalo rozšiřovat domácí krajkářství. V roce 1949 byl na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze založen ateliér. Specializovanou část krajkářskou vedla již dříve zmiňovaná Emilie Paličková. Ruční tvorba krajků se dostávala mezi obyvatele přes zájmové kroužky, které zajišťovaly pobočky v tradičních krajkářských centrech [4].

Na výstavě EXPO roku 1958 v Bruselu měl Československý pavilón opět velký úspěch. Na této výstavě se vystavovaly například paličkované vějíře od Emilie Paličkové a krajkové závěsy od Luby Krejčí.

V druhé polovině šedesátých let se opět v mužské módě objevovala krajka a výšivka. Z mladé alternativní scény se šířily etnické a folklórní prvky orientu, Afriky, slovanských zemí atd. V období rozvoje butiků byl opět velký zájem o ručně vypracované doplňky. Ze strojové krajky vyráběly modely jak nezávislá krejčovství, tak i celosvětově známí tvůrci, například Yves Saint-Laurent. Tento autor v 70. letech předvedl ve své kolekci hladké pouzdrové šaty, přes které se oblékl plášť šitý z krajkoviny a tylu. Do módy uvedl i krajkové doplňky, například háčkové klobouky a kabelky z umělého lýka.

Na přelomu 60. a 70. let se rozšířila tzv. „retro móda“, která se vracela k módním hitům 19. století. Přesívaly se spodničky, živůtky, spodní a noční košile atd. Často jen nově obarvené se nosily jako letní šaty a halenky. Ty poté doplnily starými krajkami, strojovými výšivkami nebo krajkovými límečky. Československo se v této nové módě dobře orientovalo, proto není překvapením, že Československá socialistická republika měla své zastoupení na Mezinárodním salónu dámského odívání v Paříži [4].

V 70. letech se móda centralizovala hlavně v Paříži, v Miláně, Florencii, Londýně a v New Yorku. Ve všech centrech se ve druhé polovině 70. let střídaly různé „retro“ a „etno“ návrhy. Většina módních návrhářů zhotovovaly své modely z krajkoviny a zdobily je stuhami a vyšíváním. Koncem 80. let se všechna historická období začala kombinovat se vším. Po roce 1989 se v Československu rozšířila rukodělná autorská tvorba. Velmi často se používala krajka paličkovaná a šitá. Tzv. „Přátelská setkání na Bertmance“ (klasicistní vila z poloviny 18. století na Smíchově) dopomohla k setkání veřejnosti se samotnými autory. Mnoho autorek z Bertmanky si otevřely své módní salóny a butiky. Na mezinárodní scéně se s oděvy kombinovanými s rukodělnou prací proslavila například Blanka Kyselová-Matragi. Mezi další významné osobnosti z Bertmanky patří například Renata Madorová, která vytvořila drhané šperky a další oděvní doplňky. Tvorbě krajkových šperků se věnuje řada zahraničních i českých autorů, například Marie Danielová, Silvie Fedorová nebo Ellena Meyerová.

Obrázek č. 29 Model od Blanky Matragi doplněný autorskou krajkou [31]

V dnešní době existuje Mezinárodní organizace pro paličkovanou a šitou krajkou. Národní i mezinárodní organizace plánují soutěže a konference, vydávají publikace. V dnešní době je zejména kreativní mládež, která vytváří ojedinělé oblečení kombinované s vlastnoručně vyráběnými textilními ozdobami [4].

4 Má tvorba

V dnešní době pro mě neexistuje romantičtější materiál, než je krajka. Česká krajka je jedním z mnoha našich velkých unikátů, který je známý po celém světě. Nebála bych se ji zařadit mezi takové české jedinečnosti, jako je jablonecká bižuterie a české broušené sklo.

Mojí hlavní myšlenkou bylo navrácení historického původu krajky do dnešního moderního světa. Chtěla jsem krajkou zakomponovat do moderně stříženého oděvu, anebo ji vytvořit zajímavým způsobem jako aplikaci na oděv. Touto prací jsem se, jako neznalec jakékoliv krajkářské techniky, chtěla naučit několik krajkářských technik a zjistit, jaká je jejich časová náročnost.

4.1 Inspirace

Mojí hlavní inspirací byl veliký rozdíl mezi použitím krajky v historii a dnešním použitím. Proto jsem se soustředila hlavně na tyto rozdíly. Samozřejmostí je, že v historii byly oděvy velmi nepohodlné a těžké a krajka v historii sloužila spíš jenom jako honosný a bohatý doplněk ušitého oděvu. V dnešní době je krajka používána mnohem kreativněji a na rozdíl od historie je krajka v dnešní době spíše dámská záležitost. Můžeme ji vidět nejen jako doplněk každodenního oděvu, ale hodně návrhářů ji používá i na společenském oděvu a to nejen jako kreativní doplněk. Nyní se krajka často používá i jako textilie v metráži na kompletní tvorbu oděvu. V dnešní době je krajka hojně používána i na tvorbu formálního oděvu, oděvních doplňků a spodního prádla. Mnoho návrhářů se v dnešní době snaží krajce navrátit její půvab a smyslnost. První takovou návrhářkou, která mě první napadne při slovu krajky, je Monika Drápalová.

Monika Drápalová je česká módní návrhářka, která je velmi populární například i ve Francii. V roce 1995 absolvovala Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, v letech 1992–1994 zvládla navíc mimořádné studium na DAMU, obor alternativní divadlo, a vytvořila kostýmy pro film režiséra Vladimíra Michálka Amerika. Ještě během studia dostala cenu novinářů a cenu publika na mezinárodní soutěži v Lucembursku a získala národní cenu Jeunes Créateurs de Mode v Paříži. V roce 1998 otevřela v Praze autorské studio Ateliér Modrá, Roku 2001 přijala nabídku z francouzské asociace Village des Createurs a předvedla svoji autorskou módní přehlídku v Musée des Tissus v Lyonu, kde následně v Passage Thiaffait otevřela svůj

druhý ateliér pod stejným názvem Modrá. Nasbírala mnoho ocenění nejen v Čechách, ale i v různých státech Evropy [32].

V roce 2014 připravila pro Prague Vintage Fair přehlídku inspirovanou hedvábím saténem a krajkou. Monika Drápalová prošla několik pražských second handů, vybrala ojedinělé oděvy, které nebyly daleko vzdálené od stylu Vintage a přešla je v moderním stylu (viz obrázek č. 29).

Obrázek č. 29 model Moniky Drápalové [33]

Dalším člověkem, který pro mě v ohledu krajky byl velkou inspirací je Christian Siriano. Christian je americký módní návrhář s italskými a německými kořeny. Snažil se navrhovat již od třinácti let. Po profesním neúspěchu odjel studovat design do Anglie. I přes prvotní neúspěchy je Christian Siriano jediným návrhářem, který se z módní reality show Project Runway dostal až na přehlídková pódia na Newyorském týdnu módy. Jeho inspirace se odráží v jeho pohledu na módu, kdy rád říká: „Jednoduše si nemyslím, že by měla být někomu upřena možnost mít na sobě hezké šaty“ [34], tudíž svou kariéru založil na tom, že jeho oblečení je přístupné všem ženám bez ohledu na postavu nebo věk. Tohoto návrháře si oblíbilo hodně žen z herecké i politické

oblasti, například oblékal herečku Violu Davis a bývalou první dámu Michelle Obamovou.

Obrázek č. 30 Viola Davis v modelu od Christiana Siriana [35]

4.2 Výběr techniky

Nejdříve jsem prozkoumávala veškeré možnosti ruční výroby krajek, jako samouk jsem hledala literaturu a další publikace, abych se naučila správné postupy výroby. Po delším rozhodování jsem si vybrala krajku paličkovanou, háčkovanou, frivolitkovou a drhanou.

Základy paličkování mi ukázala kamarádka, což pro mě bylo mnohem jednodušší pro pochopení paličkovaných základů. To byl problém u ostatních krajek, které jsem se učila pouze z knih a cizojazyčných internetových videí, protože jsem bohužel nenašla nikoho, kdo by tyto krajky uměl ovládat. Učení podle videí a obrázků pro mě taky nebylo velmi jednoduché, protože jsem levačka a veškeré dostupné materiály jsou zdokumentované pro praváky.

Na tvorbu paličkované krajky jsem si nejdříve všechny potřebné pomůcky vypůjčila, ale po návštěvě Muzea krajky ve Vamberku jsem si zakoupila vlastní pomůcky na paličkování přímo v přízemí muzea, kde je specializovaný krámk

s potřebami pro krajkářky. Mezi hlavní pomůcky, které jsou pro paličkovanou krajkou nezbytné je herdule, stojánek, paličky a špendíky. Herdule neboli poduška se šije ze dvou textilií, první musí být hustě tkaná, nejlépe tzv. sypkovina. První textilie musí být téměř nepropustná, aby z ní nevypadávaly rozdrobené piliny, kterými se povlak naplní. Druhá látka může být slabší, je vyměnitelná a pratelná. Jelikož má herdule válcový tvar, další nezbytnou pomůckou je stojánek. Herdule se nesmí otáčet, kývat ani posunovat. Poslední pomůckou jsou paličky. Těch mám několik druhů, ale nejvíce jsem si oblíbila paličky bezplástíkové, ze švestkového dřeva. Předlohu pro paličkování jsem si vytvořila sama, ale inspirovala jsem se u několika amatérských videí na internetu. Můj vzor tvořila nejdříve jen dírková půdice. To znamená, že jsem vytvořila síť pouze z kroucených parů s plátenkovým spojem. Poté jsem krajkou ozvláštnila tím, že jsem si uprostřed určila vodivý pár a vytvořila jsem v krajsce zajímavý kosočtverec tvořený pláténkem. Vše jsem fixovala pomocí špendíků do požadovaného tvaru pásku.

Pro háčkovanou krajkou nebylo těžké sehnat pomůcky, protože háčky jsme doma měly hned v několika velikostech. Na většinu háčkovaných krajk jsem používala háček ve velikosti 1,5 mm, také jsem vyzkoušela háček 2mm. Háčkovanou krajkou jsem se také inspirovala na internetu, ale poté jsem si ji upravila dle svých požadavků. Základním prvkem u háčkovaných květin byly řetízky o různých délkách, které jsem následně obháčkovávala a tvořila jsem každý lístek růže zvlášť.

Frivolitkou krajkou jsem se učila opravdu několik dní. Už základní uzel pro mě nebylo vůbec nic jednoduchého. Na tvorbu krajky jsem používala dlouhé čalounické jehly, na které jsem si vždy navedla určité množství uzlíků, které jsem z jehly stáhla na nit, a buď jsem nit provlékla celou, nebo jsem jehlu znovu provlékla vzniklým očkem. Tím se tvořily očka nebo obloučky.

K drhání jsem nepotřebovala žádné zvláštní pomůcky, jen obyčejné ramínko, na které jsem si navazovala šest a šest dvoumetrových provázků, které jsem mezi sebou následně různými způsoby zavazovala. Dávala jsem si pozor, abych uzlíky u jedné šestice dělala zrcadlově jako na straně druhé, aby obě přední strany vesty byly zrcadlově souměrné.

Obrázek č. 31 první vzorky všech použitých krajek (paličkovaná, háčkováná, drhaná, frivolitková)

4.3 Zkouška materiálu a barevné spektrum

Než jsem si vybrala materiály pro finální tvorbu krajek, tak jsem udělala několik zkoušek, abych zjistila, se kterým materiálem se mi bude pracovat nejlépe. Všechny vyzkoušené materiály jsou popsány v příložených vzorcích. Vyzkoušela jsem různé jemnosti a různé druhy materiálů. Zkoušela jsem i různé velikosti jehel, háčků, velikosti podvinků, než jsem si vybrala vhodné varianty.

Věděla jsem, že nejjednodušší pro mě bude tvorba drhané krajky, protože na rozdíl od ostatních vybraných druhů je méně detailní. Na makramé jsem použila 12 dvoumetrových nastříhaných knotů. Ty jsem rozdělila na dvě skupiny a drhala jsem je proti sobě zrcadlově.

Další jednodušší krajka pro mě byla krajka háčkovaná, kterou jsem se učila přes videa na internetu. Vytvořila jsem motiv růže i s lístkem. Práce na jedné květině mi trvala podle velikosti mezi jednou a dvěma hodinami.

V případě paličkované krajky jsem měla zprvu problém, abych krajku vyráběla opravdu precizně, jelikož u ní byl vidět každý špatný tah. To je důvod, proč jsem krajku vyráběla pomaleji, ale dávala jsem si záležet. Paličkování jednoho proužku mi zabralo 2 hodiny času.

Nejnáročnější na přípravu pro mě byla krajka frivolitková. Dlouho jsem se učila jen základní nahození uzlíku na jehlu a každý další tvar jsem se učila opravdu dlouho. Později jsem se naučila opravovat své chyby v tvorbě frivolitky a práce šla trochu rychleji. Nejširší tvar umístěný uprostřed mi trval nejdříve okolo 6 hodin, později jsem byla schopná vytvořit takovou krajku za dvě a půl hodiny. Bohužel u této krajky jsem si musela dávat často pauzu z důvodu černé barvy příze a velmi detailní práce. U této krajky mi bohužel selhávaly oči.

Pro paličkovanou a frivolitkovou krajku jsem si vybrala přízi „sněhurku“ o jemnosti 50x3 tex a to ze stoprocentní bavlny, na výrobu háčkované krajky jsem si vybrala „perlovku“ o jemnosti 60x2 tex, též ze stoprocentní bavlny. Na drhanou krajku jsem si vybrala oděvní šňůru s nepravidelným průměrem mezi 2,7–3 mm. Po konzultaci s paní Frydeckou jsme se rozhodly, že veškeré oděvy uděláme v barvě. Také jsme společně vybraly barvy textilií a kožešiny pro následnou kompletaci s krajkou.

Výsledkem několika konzultací byly 4 návrhy, od kterých jsem se hodně inspirovala ve výsledné tvorbě oděvů. Tvorbu oděvů jsem konzultovala se švadlenou Marií Škodovou. V případě háčkované krajky jsem chtěla docílit podobnosti odstínu krajky a odstínu textilie, šlo mi o zajímavou kombinaci dvou různých materiálů a kontrastu vytvořených struktur. Šaty jsou navrhnuté z tkaniny ze směsi bavlny a polyesteru. U Drhané krajky jsem chtěla vytvořit oděv, který bude vypadat přírodně, proto jsem chtěla kombinovat přírodní silnější nestejněměrný knot a umělou polyesterovou kožešinu s dlouhým žíhaným chlupem. Paličkovanou krajku jsem měla navrhnutou jako záda halenky tvořenou z patnácti zvlášť paličkovaných proužků, které jsem později doplnila o menší proužky, abych tím docílila osově souměrnosti. Oděv

k paličkované krajece jsem měla navrhnutý ze stoprocentní bavlněné tkaniny a chtěla jsem vytvořit halenku se sukni. Sukni jsem navrhla pouzdrového střihu a halenku s balónovými rukávy upevněné ve švu gumičkou. Frivolitkovou krajkou jsem chtěla nejprve přišít k bílé, velmi jednoduché halence kolem krku jako límeček, vzadu s vystřiženou slzou na knoflíček.

4.4 Kompletace a prezentace hotových krajk

Při spojování paličkovaných proužků jsem přišla na první problém, a to se spojováním proužků, kdy se mi občas začaly třepit konce. Zpevnila jsem propojené části tím, že jsem spojené linie obháčkovala přízí ve stejné barvě. Spojené proužky jsem ručně všila do připravené halenky, kterou jsem ještě doplnila sukni ze stejné tkaniny. Nakonec jsme se na další konzultaci s paní Frydeckou shodly, že bude lepší, když rukávy necháme rozšířené a nebudeme je upevňovat. Rukávy napodobují styl japonského kimona.

Obrázek č. 32 Oděv s paličkovanou krajkou

Obrázek č. 33 Detail paličkované krajky

Šaty v korálové barvě jsem ušila ve stylu „oversize“ a velmi krátké s širokými dlouhými rukávy. Krajkové květiny jsem náhodně rozmístila po šatech, kdy jsem květiny nejdříve nahromadila u levého ramene a poté jsem je rozmisťovala úhlopříčkou a na delší vzdálenosti. Háčkové květiny jsem tvořila v různých velikostech a s různou precizností, aby každý byla originálem. Snažila jsem se, aby květiny vystupovaly z textilie a byly tak nejvíce podobné irské plastické krajce.

Obrázek č. 34 Oděv s háčkovanou krajkou

Obrázek č. 35 Detail háčkové krajky

Drhanou krajku jsem vytvářela zvláště na ramínku. Poté co jsem vytvořila požadované rozměry, jsem krajku na vypodšívkovanou kožešinu opět přišívala ručně. Také jsem přichytila krajku nejen v oblasti ramen, ale také v místě pod paždím, aby vestička lépe držela na těle.

Obrázek č. 36 oděv s drhanou krajkou

Obrázek č. 37 Detail drhané krajky

U frivolitky jsem nejdříve začala od dlouhých oblouků, které jsou umístěné vzadu za krkem, kterými se krajka zavazuje. Poté jsem pokračovala jednoduchými krátkými očky, které jsem střídala s krátkými obloučky. Nakonec jsem vytvořila rozšiřující se tvar, který je nejvýraznějším prvkem. Frivolitkovou krajku nakonec prezentuji samostatně, jako šperk nebo módní doplněk. Tím pádem jde krajka použít například jako dekorace na jakékoliv halence nebo například na šátku.

Obrázek č. 38 Ozdoba na halence z frivolitkové krajky

Obrázek č. 39 Detail frivolitkové krajky

Závěr

Cílem mé práce bylo začít se orientovat v historii krajky a v jejím historickém i moderním použití. Studium různých publikací jsem zjistila spoustu zajímavých informací nejen z historie ale i z moderní doby. Různé konzultace mě vedly k tomu, abych vytvořila čtyři oděvy a aby v každém oděvu hrála hlavní roli krajka. Někdy jsem krajkou zakomponovala jako aplikaci na oděv, anebo jsem ji vytvořila jako součást oděvu. Touto mou prací jsem propojila tradiční ruční krajkářské techniky s moderně stříženými oděvy.

Praktická část bakalářské práce pro mě byla časově nejnáročnější, ale byla pro mě velmi prospěšná. Naučila jsem se několik nových krajkářských technik, osobně jsem poznala několik znalců v oboru, navštívila jsem textilní archiv Severočeského muzea v Liberci a také jsem navštívila muzeum ve Vamberku.

Nejvíce mě zaujalo používání krajky v oděvu ve 20. století a zjistila jsem spoustu zajímavých informací o historii českého krajkářství.

V budoucnu bych se chtěla nadále věnovat nejen ruční výrobě krajek, ale chtěla bych se věnovat i krajkám strojové. To by mohlo být navazujícím tématem diplomové práce.

Použité zdroje

- [1] Www.fler.cz: Když se řekne krajka. *Www.fler.cz: Když se řekne krajka* [online]. Praha: online, 2012, 7.5.2012 [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: <https://www.fler.cz/magazin/kdyz-se-rekne-krajka-707>
- [2] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Krajka>: Krajka. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2017 [cit. 2017-12-12]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Krajka>
- [3] VONDRUŠKOVÁ, Alena a PROŠKOVÁ Iva. *Krajkářství*. 1. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0670-9.
- [4] ČECHOVÁ, Alena L. a Halíková ANNA. *Krajky, výšivky, stuhy, prýmky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-668-0.
- [5] DREGER. *Entwicklungs - geschichte der Spitze*. Wien: Verlag von Anton Schroll & Co, 1901.
- [6] L. GOLDENBERG, Samuel. *Lace: Its Origin and History*. 1. the United States: New York, Brentano's, 1904.
- [7] DOMANJOVÁ, Ivana. *Paličkování*. 1. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3229-9.
- [8] *Háčkovaná krajka: Ubrusy, ubrousky a dečky*. Praha: Ikar, 2001. ISBN 80-7202-901-0.
- [9] ARSENJEVOVÁ, Zuzana. *Irská krajka: Tradiční háčkovací technika*. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-1855-9.
- [10] BENDER, Alexa. Irish crochet. In: Marquise [online]. Deutsch: online, 2003, 2013 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://www.marquise.de/>
- [11] MIKLÁŠOVÁ, In: *Sashe: Pletená krajka smetanová* [online]. Slovensko: online, 2014, 2009 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <https://www.sashe.sk/Hacu/detail/hedvabiperlickysmetana>
- [12] Stoklasa, více než 100 radostí. In: Stoklasa [online]. Praha: online, 2017 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <https://www.stoklasa.cz/drhani-od-historie-k-tipum-a-navodu-x3159>
- [13] Le Coquelicot: Tapiz Boho Macramé. In: Le Coquelicot [online]. Barcelona: online, 2018, 2018 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <https://lecoquelicotbcn.com/producto/tapiz-boho-macrame-artesanal-sophya/>
- [14] KRŠKOVÁ, Jarmila. *Frivolitková krajka: šperky a oděvní doplňky*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4233-5.

- [15] Hiveminer. In: Hiveminer: frivolit [online]. online [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <https://hiveminer.com/Tags/frivolit%C3%A9%2Cocchi>
- [16] BACÍLKOVÁ, Bronislava. Šitá krajka: Pikotky. In: *Šitá krajka: Pikotky* [online]. Praha: online, 2011, 2012 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://sitakrajka.blogspot.cz/search/label/Pikotky>
- [17] BACÍLKOVÁ, Bronislava. Šitá krajka: Tenerife pro pokročilé. In: *Šitá krajka: Tenerife pro pokročilé* [online]. Praha: online, 2011, 2013 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://sitakrajka.blogspot.cz/search/label/Tenerifa>
- [18] Topak. [Www.topak.cz](http://www.topak.cz) [online]. Drnovice: Drnovice, 2016, 2016 [cit. 2018-04-02]. Dostupné z: <https://www.topak.cz/>
- [19] autor neznámý. [Www.textilniskola.cz](http://www.textilniskola.cz): sbírka. [Www.textilniskola.cz](http://www.textilniskola.cz): sbírka [online]. Praha: Praha, 2018, 2008 - 2018 [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <http://www.textilniskola.cz/sbirka/>
- [20] [Www.palickovani.cz](http://www.palickovani.cz): galerie českých krajk. *Paličkování: galerie českých krajk* [online]. Praha: online, 1999, 1999 [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <https://www.palickovani.cz/galerie-ceskych-krajkarek.php>
- [21] KYBALOVÁ, Ludmila. *Současná krajka: soudobé české umění*. Praha: Odeon, 1981.
- [22] [Www.gallery.cz](http://www.gallery.cz): Milča Eremiášová. In: *Gallery: Milča Eremiášová* [online]. online: online, 2018 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: http://www.gallery.cz/cgi-bin/hynekol/aps.sh?VSS_SERV=gobraz&galpre=4633&language=cz
- [23] FT TUL. *Emilie Frydecká: Strukturální variace*. Liberec, 2014.
- [24] MIHULKOVÁ, Dana. Lace: Vláčková krajka. In: *Lace: Vláčková krajka* [online]. online, 2015 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://www.lace.cz/?p=3865>
- [25] Krajkářská škola: Vamberk. *Krajkářská škola: Vamberk* [online]. Vamberk: online, 2017 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://www.krajkarskaskola.cz/>
- [26] Vamberecká krajka: Krajkářství na Vamberecku. *Vamberecká krajka: Krajkářství na Vamberecku* [online]. Praha: online, 2015, 18. 10. 2015 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vambereck%C3%A1_krajka
- [27] Fashion history: burgundy. In: Fashion history [online]. online, 2007, 2007 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <http://fashionhistory.zeesonline.space.net/medieval.html>
- [28] Biografias y vidas: María Antoineta. In: *Biografias y vidas: María Antoineta* [online]. Spain: online, 2004, 2018 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: https://www.biografiasyvidas.com/biografia/m/maria_antonieta.htm
- [29] Czech Design: Artěl. *Czech design: Artěl* [online]. Praha: online, 2003, 2008 [cit. 2018-05-08]. Dostupné z: <http://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/artel>
- [30] Výtvarné umělkyně: Paličková - Mildeová Emilie. *Výtvarné umělkyně: Paličková - Mildeová Emilie* [online]. Praha: online, 2009, 2010 [cit. 2018-05-08]. Dostupné z: <http://www.vytvarneumelkyne.cz/autorka.aspx?aid=27>
- [31] Blanka Matragi: Večerní dlouhé šaty. In: *Blanka Matragi: Večerní dlouhé šaty* [online]. Praha: Online, 2015, 2015 [cit. 2018-05-09]. Dostupné z: <http://www.e-shop.blankamatragi.cz/vecerni-dlouhe-saty-bila-krajka/d-70924/>

- [32] Monika Drápalová: a její ateliér Modrá v Praze a v Lyonu. *Krásná paní: Magazín* [online]. Praha: online, 2010 [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <https://www.krasnapani.cz/monika-drapalova-a-jeji-atelier-modra-v-praze-a-v-lyonu>
- [33] Sexy Vintage: návrhářka roku Drápalová dráždí lidi krajkou. *Lidovky* [online]. Praha: Lidové noviny, 2014, 2014 [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/sexy-vintage-navrharka-roku-drapalova-drazdi-prahu-krajkou-pq0-/design.aspx?c=A140515_163206_ln-bydleni_toh
- [34] Zprávy Tiscali: Móda jako politická zbraň. Jak oblečením získat, nebo ztratit hlasy voličů. *Zprávy Tiscali: Móda jako politická zbraň. Jak oblečením získat, nebo ztratit hlasy voličů* [online]. Praha: online, 2016, 2016 [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <https://zpravy.tiscali.cz/moda-jako-politicka-zbran-jak-oblecenim-ziskat-nebo-ztratit-hlasy-volicu-282177>
- [35] Tom and Lorenzo: Viola Davis is Loving Life as She's Honored with a Hollywood Walk of Fame Star. In: Tom and Lorenzo: Viola Davis is Loving Life as She's Honored with a Hollywood Walk of Fame Star [online]. online: Tom and Lorenzo, 2017, 2017 [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <https://tomandlorenzo.com/2017/01/viola-davis-honored-with-the-hollywood-walk-of-fame-star-in-christian-siriano/>